

atteliér

časopis študentov Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave

OTEC NÁRODA A JEHO DETI

špeciálna príloha | september 2023 | 21. ročník

Rozhodnutie predsedu vlády Slovenskej republiky o amnestii

3. 3. 1998

Článok V:

„Nariaďujem, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné stíhanie za trestné činy spáchané v súvislosti s prípravou a vykonaním referenda z 23. mája a 24. mája 1997.“

Článok VI:

„Nariaďujem, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné stíhanie za trestné činy spáchané v súvislosti s oznámením o zavlčení Michala Kováča mladšieho do cudziny.“

Titulná strana

Autor: Patrik Friedmann

Foto: tasr:sk

Príloha časopisu atteliér Otec národa a jeho deti vznikla ako praktický výstup bakalárskej práce autorky Bernadetty Čaranovej. Graficky ju spracoval Patrik Friedmann. Adresa redakcie: Fakulta masmediálnej komunikácie UCM, Skladová 691/3, 917 01 Trnava. Adresa univerzity: UCM, Nám. J. Herdu 577/2, 917 01 Trnava. Elektronické vydanie ISSN 1339-1410, tlačené vydanie ISSN 1336-9342. Uzávierka čísla bola 12. 10. 2023.

Mečiarove amnestie boli problém, ale študenti nevedia prečo

Okolnosti zavlčenia prezidentovho syna do Rakúska či zmareného referenda z roku 1997 stále nie sú uzavreté aj napriek zrušeným amnestiám. Viete ale, o čom boli?

Zaspávam nad počítačom v prednáškovej miestnosti. Je krátko pred ôsmou ráno a z monitora na mňa hľadá rozhodnutie predsedu vlády o amnestii z roku 1998. Jeho úvod o piatom výročí vzniku republiky a snahe o dosiahnutie občianskeho mieru preskakujem. Podstata rozhodnutia je až v jeho strede.

„Nariaďujem, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné stíhanie za trestné činy spáchané v súvislosti s oznámením o zavlčení Michala Kováča mladšieho do cudziny,“ píše dočasne poverený prezident Vladimír Mečiar. Tú istú formuláciu som čítala aj predošlom odseku: „Nariaďujem, aby sa nezačínalo, a ak sa začalo, aby sa zastavilo trestné stíhanie za trestné činy spáchané v súvislosti s prípravou a vykonaním referenda z 23. mája a 24. mája 1997.“

V rozhodnutiach pátram ešte nejaký čas. Viem, že sa to ešte raz upravovalo. Napokon ho nájdem. O pár dní neskôr vydal ďalšie rozhodnutie, tentokrát však s novou formuláciou. Namiesto zastavenia trestného stíhania nariadil zastavenie trestného konania, čím zmaril vyšetrovanie.

3.3. 1998

Premiér - autokrat v zahraničnej tlači

Vyhlásenie amnestií nie je bez ohlasu. Na námestí SNP v Bratislave sa zide dav ľudí. Volajú po Mečiarovom odchode a v rukách držia transparenty ako „Mečiar je diktátor“ alebo „Mečiar nám ničí budúcnosť“. Míting zvolala opozičná SDK. Protestne sa zhromaždili aj pred pár dňami, pred prezidentským palácom. Michalovi Kováčovi sa skončilo funkčné obdobie a niektoré jeho právomoci prešli na premiéra. Napríklad vyhlásenie amnestie. Podobne kriticky reaguje aj zahraničná tlač Nemecka, Poľska či Veľkej Británie. Denník The Guardian nazýva Mečiara autokratickým premiérom, ktorý využil svoju moc.

13.3. 2023

Otočím sa na spolužiakov vedľa mňa a potichu sa pýtam, či vedia, o čom boli Mečiarove amnestie. Krútia hlavou. Pýtam sa ďalej na zavlčenie prezidentovho syna. „Nebol o tom film?“ Na Samuelovu odpoveď prikývnem. Pre

účely písania tohto textu som sa filmu Únos vyhýbala. Nejde o dokument, ale fikciu – priznala to aj jeho režisérka Mariana Čengel Solčanská. Fakty sú trochu iné.

31.8. 1995

Elektrošoky, whiskey a vrece

Je pondelok ráno 31. augusta 1995. Prezidentov syn zanecháva manželku doma a odchádza do Bratislavy. Blíži sa k Svätému Juru. Vtom sa za ním objaví červený Seat a cez vedľajší pruh s ním vyrovná rýchlosť jazdy. Vodič Seatu Michalovi Kováčovi ml. ukazuje, aby zastavil. „Pozrel som naňho, či sa zbláznil, pravdaže som nezastal,“ vysvetľuje prezidentov syn v knihe Ľuby Lesnej. Keď chce červený Seat obehnúť, objaví sa ďalšie auto – zelený Seat. Obe vozidlá začnú auto Michala Kováča ml. blokovať, až je napokon nútený zastaviť. Z červeného auta vystúpi neznámy muž vo vojenských maskáčoch. Na ľavej ruke má žltú pásku s čiernym nápisom Polícia. Spolu s druhým mužom začnú prezidentovho syna násilne ťahať z auta smerom k červenému Seatu, ktorého dvere otvorí tretí muž. Všetci traja

Michal Kováč ml.

Gustáv Krajčí

19.4. 2023

Zmeňme radšej tému

„Elektrošoky na genitálie? To je vtip?“ Sedíme s kamarátmi v trnavskej kaviarni a ja som im práve dorozprávala príbeh zavlečenia. Dívajú sa na mňa zvláštne. Jednému z nich príde nevoľno. „Zmeňme radšej tému,“ navrhne druhý. Zastaví sa pri nás staršia pani. Vonia ako mydlo. „Je dobré, že sa o tom rozprávate,“ povie a dá mi ruku na plece, „my sme sa o to vtedy veľmi nezaujímalí. A možno sme mali.“ Prikývnem. Až keď pani odíde, všimnem si, že v ruke drží bielu paličku. Už chápem, prečo mala v kaviarni slnečné okuliare. Zavládne medzi nami trápne ticho. Preruší ho Adam: „A ten únos sa aj vyšetril?“ Už vyše 20 rokov sa kauza na súde nepohla. Obžalovaných bolo trinásť ľudí vrátane bývalého šéfa SIS Ivana Lexu. „No dobre, bola jedna amnestia. A to referendum bolo o vstupe do NATO?“ Áno, aj. Najmä však bolo (alebo skôr nebolo) o priamej voľbe prezidenta.

23.5 - 24.5. 1997

Zmarené referendum a Gustáv Krajčí

Volebné miestnosti sa prebúdzajú k životu. Je 23. máj, referendum bude trvať do zajtrajšieho dňa. Občania sa zmätene pozerajú na referendové otázky. Mali byť štyri. Posledná otázka o priamej voľbe prezidenta na hlasovacím lístku chýba. Ale len v niektorých okrskoch.

REFERENDOVÉ OTÁZKY 1997

- 1. Ste za vstup SR do NATO?
- 2. Ste za rozmiestnenie jadrových zbraní na území SR?
- 3. Ste za rozmiestnenie vojenských základní na území SR?
- 4. Súhlasíte, aby prezidenta SR volili občania SR podľa priloženého návrhu ústavného zákona priamo?

Minister vnútra Gustáv Krajčí dáva nanovo vytlačiť volebné lístky len s tromi otázkami. Niektoré volebné komisie zmenené lístky odmietajú, niektorým ani doručené neboli. Niektoré dokonca kontaktujú políciu, že im boli doručené falzifikáty. So štvrtou otázkou prišla opozícia po tom, čo petíciu v tejto veci podpísalo pol milióna ľudí. Ústavný súd konštatoval, že neexistuje zákaz, aby predmetom referenda nebola zmena ústavy. Realizovať sa teda môže. Platné však byť nemusí, pretože obsahuje písomnú prílohu prezidenta o vyhlásení referenda.

Minister Krajčí to využije ako zámienku a štvrtú otázku vypúšťa so slovami, že to „berie na seba“.

V miestnostiach je poväčšine prázdno. Ako uvádza Denník N, niektorí občania sa komisie pýtajú: „Máte lístky so štyrmi otázkami?“ Po negatívnej odpovedi odchádzajú. Volebná účasť napokon dosiahla 9,53 % a Vladimír Mečiar ho vyhlásil za „neúspešné“. Oponovala mu Ústredná komisia pre referendum, ktorá ho označila za „zmarené“. Na Gustáva Krajčího bolo podaných viacero trestných oznámení. Trestné stíhanie odložili a napokon zastavili amnestiou Vladimíra Mečiara.

5.4. 2017

Kto zrušil amnestie?

Podpredseda parlamentu Béla Bugár, bývalý predseda Mostu-Híd vyzýva poslankyňu Lašákovú, aby uviedla hlasovanie o zrušení amnestií. Prítomní sú takmer všetci poslanci. Spustí sa časomiera a poslanci hlasujú. Za je 129 poslancov Smeru, SNS, Most-Híd, SaS, Sme rodina, OĽaNO. Klub ĽSNS nehlasuje a proti je jediná poslankyňa (tiež z klubu ĽSNS) Natália Grausová. Poslanec Sme rodina Peter Marček sa zdržal.

„ Elektrošoky na genitálie? To je vtip? “

Plénium začne tieskať. Poslancom sa podarilo zrušiť amnestie až na ôsmy pokus a po 19 rokoch. Spolu s amnestiami poslanci zrušili aj milosť Michala Kováča ml., ktorú udelil svojmu synovi v kauze Technopol. „Musím konštatovať, a robím to s radosťou, že sme uvedený návrh uznesenia schválili,“ oznámi poslancom Béla Bugár. Návrh putuje na posúdenie Ústavnému súdu. A ten mu dáva zelenú.

8.2. 2023

Späť v kaviarni

„A o tom ideš písať, hej?“ Jakubova otázka nie je kritická, skôr skutočne zvedavá. Keď odpoviem kladne, začne sa ošívať a po chvíli sa pýta: „A myslíš si, že to bude študentov...ehm...zaujímať?“ Stále sedíme v prítmí kaviarne. Zamyslím sa, zvážim všetky pre a proti a po chvíli odpoviem: „Neviem.“ Vráti sa mi spomienka – prídem na oddelenie odbornej literatúry knižnice Juraja Fándlyho v Trnave. Prosím pani knihovničku o pomoc pri hľadaní jednej publikácie. Pozrie sa na môj dátum narodenia a pýta sa: „Píšete záverečnú prácu?“ Prikývnem, a keď sa pýta ďalej, vysvetlím jej, čo študujem, a že sa plánujem venovať obdobiu mečiarizmu. Prekvapene sa na mňa pozrie. „Masmediálci nám sem často nechodia. A už vôbec nie pre mečiarizmus,“ povie a mlčky mi podá knihu. Mysľou sa vrátim do priestorov kaviarne. Ešte raz sa pozriem na Jakuba a odvetím: „Neviem, či ich to bude zaujímať. Ale myslím si, že by malo.“

Keď prídem domov a začnem sa zamýšľať nad tým, či to skutočne bude niekoho zaujímať, natraším na text spoluzakladateľov Verejnosti proti násiliu Petra Zajaca, Fedora Gála a Juraja Flamika v Denníku N: „Jednoducho povedané, z Vladimíra Mečiara sa stal pre mladú generáciu milý dedko, pre ostatných vyžítý komik v dôchodku. To však vyvolalo rad otázok u tých, čo si nepamätajú alebo zabudli na des, ktorý okolo seba šíril. Dajú sa zhrnúť do jednej: Ako je možné, že Mečiar mal takú moc?“

Autorka: Bernadetta Čaranová

Foto: tasr.sk

Zdroj: aktualita.sk, dennikn.sk, tasr.sk, researchgate.com, kniha Únos, čierna diera demokracie, nrsr.sk

25 ROKOV MEČIAROVÝCH AMNESTIÍ

Od roku 1998 sa o zrušenie amnestií pokúšalo viacero poslancov, najmä zo strany KDH. Definitívne sa ich podarilo zrušiť uznesením v roku 2017. Podporili ho všetci prítomní poslanci Smeru-SD, SNS, Mostu-Híd, SaS, OĽaNO-NOVA aj Sme rodina. Uznesenie nepodporili poslanci ĽSNS.

31. august 1996

Zavlečenie Michala Kováča ml. do Rakúska.

23.-24. máj 1997

Exminister vnútra Gustáv Krajčí zmaril referendum.

3. marec 1998

Vladimír Mečiar ako zastupujúci prezident podpísal rozhodnutie o amnestii 214/1998.

Prvý sa amnestie pokúsil zrušiť bývalý premiér Mikuláš Dzurinda.

8. december 1998

Mikuláš Dzurinda podpísal rozhodnutie o amnestii 375/1998.

28. jún 1999

Ústavný súd rozhodol, že na zrušenie amnestií je potrebná zmena ústavy.

24. februára 1999

Parlament odobral imunitu bývalému ministrovi vnútra Gustávovi Krajčímu.

9. apríl 1999

Parlament odobral imunitu bývalému šéfovi SIS Ivanovi Lexovi.

5. október 1999

Riaditeľ SIS Vladimír Mitro zbavil Vladimíra Mečiara mlčanlivosti. Môže vypovedať pred súdom.

V parlamente sa predložilo viacero návrhov na zrušenie amnestií. Poslanci ich zrušili až po 19 rokoch, na ôsmykrát.

30. november 2016

Vláda Smer-SD - Most-Híd - SNS podpísala Deklaráciu vlády k Mečiarovým amnestiám.

15. marec 2017

Vláda predložila ústavné riešenie na zrušenie amnestií.

30. marec 2017

Zmena ústavy bola schválená, poslanci môžu zrušiť amnestie.

5. apríl 2017

Parlament zrušil Mečiarove amnestie a milosť prezidenta Michala Kováča.

31. máj 2017

Ústavný súd potvrdil zrušenie amnestií.

Medzi rokmi 2017 a 2021 bol Vladimír Mečiar viackrát stíhaný vo veci zneužitia právomoci verejného činiteľa.

21. apríl 2021

Stíhanie Vladimíra Mečiara bolo zrušené.

18. december 2021

Súdny dvor Európskej únie rozhodol, že sa môže pokračovať v trestnom konaní.

Prípado je odvtedy zamrznutý na súde.

Slováci sú úzkoprsí a Česi prefíkaní. Pamätníci hovoria, kto sa najviac nabalil na rozdelení

V prípade, že by sa v októbri 1993 konalo o rozdelení Československa referendum, 60 % občanov by bolo proti. Vyplýva to z dobového prieskumu agentúry Focus, ktorý zverejnila TV Markíza. Vybrali sme sa preto do českých i slovenských ulíc a pýtali sa štyri otázky.

Aký je váš názor na rozdelenie Československa?

Bolo rozdelenie pre Slovensko /Česko výhodné?

Čo bol najväčší problém rozdelenia?

Malo sa o rozdelení rozhodnúť referendum?

Anna, 77, Trnava

Ja som za to, že sme sa rozdelili. Medzi národmi bolo také povedomie, že jedny na druhých doplácali. Česi boli vyspelejší, nemecká kultúra urobila svoje. Oni o nás zas hovorili, že sme ako Slováci úzkoprsí. Teraz sa ukázalo, kto si vie ako hospodáriť. Nemôžeme sa pri nikom priživovať, sme svojbytní. Nepovedala by som však, že to bolo pre Slovensko výhodné. Keď si zoberieme zbrojársky priemysel, ktorý bol na Slovensku vyspelý – presunul sa do Čiech. Najväčší problém bolo asi povedomie Slovákov. Ale ja si myslím, že nám Česi veľa dali, pretože boli vyspelejší národ a veľa sme od nich pochytili. Možno je to aj taká malosť Slovákov. Poukazovalo sa na to, že my na Čechov doplácame a oni majú všetko výhodné. Pamätám si napríklad šport. V rámci federácie, keď bolo treba reprezentovať, postavenie bolo také, že trištvrte mužstva tvorili Česi. Čo sa týka referenda, tou otázkou sa zaoberali aj oni. Keď si zoberieme ten nezabudnuteľný záber Klausa s Mečiarom, ako to úplne dohodli. Mám dojem, že aj Česi sú asi radi, že sú samostatní.

Ján, 75, Trnava

Nemalo sa to deliť. Slovensko doplatilo na veľa vecí. Peniaze, zástava a takéto veci. Česi nás do toho dotlačili. Vladimír Mečiar vedel dobre rozprávať, ale nedol Slovensko správnym smerom.

Mária, 86, Trnava

Rozdelenie sa mi nepáčilo. Bola som zvyknutá chodiť do Čiech. V určitých veciach to bolo čudné. Zdalo sa nám, že mali väčšie výhody ako my. Už len tá mena bola problém. Cítili sme to tak, že sme v nevýhode. Prišli všelijaké nálepky a prelepovačky, ale nebolo iné východisko. Všetko sa stavalo proti sebe.

Jaroslav, 68, Trnava

Mali sme ostať spolu ako bratia a nemali sme sa rozdeliť. Dlhoo sme boli jeden štát a celkom dobre to fungovalo. Teraz to nefunguje, nemáme správnych politikov. Nepovedal by som, že rozdelenie bolo výhodné. Boli sme oslabení, a tým pádom Česi toho mali viac než my, najmä majetku. Najväčší problém rozdelenia bol, že nesprávni politici boli na nesprávnych miestach. Od osemdesiateho deviateho bol Mečiar, potom Čarnogurský a spol., ktorí rozkradli celú republiku. Malo sa spraviť referendum, určite by viac ľudí nesúhlasilo.

Mária, 30, Senec

Neviem si predstaviť, aká to bola zmena, nezažila som to. Možno v tejto situácii by bolo lepšie, ak by sme boli spolu. Ale neviem si predstaviť, že by sa to delilo teraz. Česko je na tom stále lepšie ako my...

Filip, 38, Senec

Bol to výmysel pár politikov, ktorí sa potrebovali dostať k moci a nabaliť si kapsy. Či to bolo pre Slovensko výhodné, posúdiť neviem. Priemysel bol orientovaný zbrojársky a na východ. Po rozpade bloku nebolo komu predávať. Najväčší problém bolo samotné rozdelenie a strata politickej pozície v Európe a vo svete. Malo sa k tomu vypísať referendum.

Soňa, 57, Bratislava

Rozdelenie som nechcela, ale dnes som ho už prijala. Cítila som, že sme jeden národ. Mala som v Česku rodinu. Nebolo to pre Slovensko výhodné, či už ekonomicky alebo politicky. História ukázala, že nedokážeme samostatne hospodáriť, vládnuť a žiť. Najväčší problém rozdelenia boli pohraničné pásma. Tam, kde to bolo na pomedzí, sa rozdelili rodiny, známi aj priatelia. Slováci stále hovorili, že za to môžu Česi. Pragocentrizmus a tak ďalej. Na druhej strane sme sa nikam nepohli, čiže si za to môžeme, z môjho pohľadu, sami. O rozdelení sa malo určite rozhodnúť referendum.

Judita, 80, Bratislava

Nemali sme sa rozdeliť, navzájom sme sa dopĺňali. Aj keď je to tak, že je vždy jeden z národov nadradený. Oni tú nadradenosť vnímali aj v tom, že boli rafinovanejší, ale mali dobrú politiku. Markantný príklad je priemysel. V Česku bol ľahký priemysel mydiel, textílií, cverien. Tu bol ťažký priemysel – zbrane, kyselina sírová. Veľmi to znečisťovalo. Mali sme aj niklovú hutu. Česi toto nemali. Keď sme sa rozišli, náš priemysel takmer zanikol a tamten priemysel, keďže bol ľahký, stále niečo chrlil. Oni sú stále na špici s vyspelejšími štátmi. Rozdelenie pre nás nebolo výhodné, Česi boli zase chytrí a rozdelilo sa to nespravodlivo. Môj brat bol pilot a vravel mi, že čo sa týka rozdeľovania lietadiel, bolo to absolútne nespravodlivé. Ak by bolo referendum, nechcela by som, aby sme sa rozdelili. My sme ale v Európe taká maličká škvarka, čo my môžeme vyskakovať? Stále sme v niekoho područí.

Pavla, 90, Bratislava

Ja som bola proti rozdeleniu. Teraz sme si už zvykli, ale boli sme ako bratia a sestry. Dnes sa miesime a nevieme z toho vyjsť. Politici sa aj snažia, no... V kultúre sme stále prepojení, ale každý hospodárime na svojom. Vtedy vládol náš najväčší "M" a ten to zjednal v krásnom sklenenom dome aj s Klausom. Im sa to páčilo a dohodli sa. Ale veľa ľudí bolo proti.

Ingrid, 46, Bratislava

Nemyslím si, že bolo rozdelenie dobrý nápad. Predsa len, väčší štát je väčší štát. Ľudia si nevedeli predstaviť dôsledky. Bola som vtedy mladá a tiež som to veľmi nevnímala. Ale keď si zoberiete napríklad zdravotníctvo – ja pracujem tu v Ružinovskej nemocnici. Sestra pracuje v českom zdravotníctve a je to neporovnateľné. Asi malo byť referendum.

Bedřich, 49, Brno

Nemám na rozdelenie úplne názor. Ale teraz by už nebolo vhodné sa dávať znova dokopy. Rozdelenie bolo asi výhodné pre obe strany. Jeho najväčší problém boli, nazvime to, národnostné trenice. Bolo by najlepšie, ak by o tom rozhodli ľudia v referende.

Jana, 70, Brno

My sme to nechceli a nepotrebovali. Mala som pocit, že patríme k sebe. Ale nemám im to za zlé. Vôbec som nerozmýšľala nad tým, či to bolo pre nás výhodné. Myslím si, že Slováci sú zbytočne "zamindrákovaní". Ale oni to veľmi chceli, tak im to prajem, ak sú spokojní. Pre normálnych ľudí to problém nebol. Škodou utrpeli vzťahy. Mali sme veľa kamarátov, známych a na Slovensko sme pravidelne jazdili. Teraz už veľmi nejazdíme. Neviem, či malo byť referendum. Myslíte si, že by to niečo zmenilo? Zas na druhú stranu, takto bolo rýchlejšie a bez emócií. Ak by o tom hlasovali ľudia, asi by to rozbúrilo naše city.

Jozef, 71, Brno

Rozdelenie bolo správne, pretože konečne nebudú jeden na druhého nadávať, kto čo má, čo nemá a kto za čo môže. Ale nehovorím, že to bolo pre Česko výhodné. Neviem to posúdiť. Najväčší problém bol asi majetok. Ja som zo Zlínska a hlavne pomedzie rezortu Kasarna (dnes okolie Žiliny, pozn. red.) bol problém. Na slovenskom území boli chaty, na českom zjazdovky, a nevedeli sa dohodnúť. Lasica hovoril, že tým, že sme sa rozdelili, sme sa zbližili. Je to pravda. Česi sa na tom nenabalili. Za Husáka sa všetky fabriky postavili na Slovensku. Žiar, Ružomberok, všetko to bolo na Slovensku. Ak by bolo referendum, hlasoval by som za rozdelenie.

Ondřej, 35, Brno

Bol som vtedy malý chlapec a veľmi som to nevnímal. Ale myslím si, že to bola chyba. Mohli sme byť väčší. Výhodné to bolo ako v čom. Všetko má svoje plus aj mínus. Neviem ale posúdiť, či to bolo úplne výhodné. Pretrhli sa väzby, trpeli rodiny aj príroda... Teraz sme všetci viac-menej cudzinci, aj keď sme stále susedia. Referendum by mohlo byť.

Irena, 63, Brno

Bolo to zbytočné. Vždy sme boli jeden štát. Potom si nejaký Mečiar niečo zmyslel a rozdelilo sa to. Nikdy medzi nami neboli žiadne nevraživosti. Ťažko povedať, či to bolo výhodné. Asi skôr nie. Najväčší problém rozdelenia bol Mečiar. Ja politike nerozumiem, ale Mečiar si niečo zaumienil, tak to tak muselo byť. Mali rozhodnúť ľudia. Oni by to nechceli, roky sme boli jeden štát.

Vlastimila, 70, Brno

Sú veci, ktoré Čech neovplyvní. Stalo sa. Myslím si, že teraz vychádzame dobre. Ani to nepocitujeme, že sme sa rozdelili. Neviem, či to bolo výhodné, zas toľko informácií nemám, aby som to vedela posúdiť. Napríklad, ja slovenčine našťastie rozumiem. Je tu mnoho mladých ľudí, ktorí hovoria po slovensky a nesnažia sa hovoriť po česky. Je to milé. Teraz je to fajn. Čo chcete hodnotiť, keď už sa to stalo? Keby bolo referendum, tak by sa to nestalo. Ale medzi nebom a zemou sa deje veľa vecí. Keby rozhodovali ľudia, nebolo by ich toľko. Ale asi o niečom rozhodovať nemôžeme.

Autorka: Bernadetta Čaranová

Foto: tasr.sk

Novinárka Ľuba Lesná: Riaditeľ VTV mi sekerou zlomil ruku. Povedali mi, že sa skutok nestal

Počas éry mečiarizmu pracovala ako investigatívna redaktorka v Rádiu Slobodná Európa. Ľuba Lesná v rozhovore opisuje, ako ju sledovala Slovenská informačná služba, ale aj to, ako ju chcel Vladimír Mečiar počas živého prenosu udrieť.

Vo svojej knihe Únos, čierna diera demokracie viackrát spomínate situácie, kedy vás ako novinárku sledovala SIS. Spomínate napríklad muža, ktorý vám na pošte naznačil, že je príslušník tajnej služby a má vás sledovať. Ako vyzeral váš novinársky život počas éry mečiarizmu?

V tom čase sme v Rádiu Slobodná Európa nerobili priamo spravodajstvo. Išlo skôr o analytickejšie materiály ako rozhovory, komentáre či analýzy. Bolo nás málo a každý deň sme mali príspevok, čiže to bolo veľmi náročné obdobie. Ja som sa venovala investigatívnym témam, najmä únosu. Pracovala som pre zahraničné médium a mala som aj preukaz zahraničného novinára. Bola som teda istým spôsobom chránená voči tým najvulgárnejším útokom. Na druhej strane na nás aj tak útočili, pretože sme pracovali práve v Slobodnej Európe.

Ako ste spomenuli, rádio bolo financované zo zahraničia, konkrétne z USA. SIS vtedy dala špeciálne novinárov platených zo zahraničia rozpracovávať (sledovať, hľadať kompromitujúce materiály, pozn. red). Komplikovalo vám financovanie rádia vašu prácu aj inak?

Áno, boli sme ľahký terč, ale keďže sme boli zahraničníari, také brutálne útoky, ako napríklad zapálenie auta, si voči nám nedovolili. Bola som fyzicky napadnutá davom. Vláda Vladimíra Mečiara, už neviem ktorá, podávala demisiu do rúk prezidenta. Napadli mňa, Annu Sámelovú, Milana Žitného a Štefana Hríba. Ale nevedeli, že sme zo Slobodnej Európy. Naozaj si k nám až toľko nedovoľovali. Možno som si to len myslela, že útoky neboli také hrozné. Potom ma ešte raz napadol riaditeľ VTV (Vaša Televízia, išlo o súkromnú televíziu, ktorá po vstupe Markízy na trh skrachovala, pozn. red.) Vladislav Kríž a zlomil mi ruku. Zatal mi do nej sekerou, pretože som robila rozhovory s Oskarom Fegyveresom.

Riešilo sa to vtedy nejak?

Riešilo, ale dopadlo to príšerne. Dala som to, samozrejme, na políciu. Keďže sa to stalo na našej záhrade, prišli aj k nám domov a spísali zápisnicu. Vladislav Kríž bol totiž náš sused. Policajti mi povedali, nech sa dám ošetriť. Ruku som mala celú napuchnutú a bolo jasné, že je zlomená. Reznú ranu mi neurobil, pretože sekol tupou stranou sekery. Na pohotovosti mi to dali do sadry. Išla som ešte raz na políciu, pokračovali v zápise a pýtali sa na všetky okolnosti. Bola som tam asi tri hodiny a prišla som domov až v noci.

Ako sa to napokon vyriešilo?

Smiešnym spôsobom. Vtedy bol taký systém, že najprv vás vypočuli operatívci, potom vyšetrovateľ a napokon prokurátor. Sadzba bola vysoká, pretože nešlo o obyčajnú zlomeninu, ale špirálovú, ktorá sa dlho liečila. Bola som práceneschopná vyše šesť týždňov. Keď nás prokurátor vypočúval, bol tam aj Vladislav Kríž. Jeho advokát povedal „skutok sa nestal“. Tvrdil, že Slobodná Európa sa medzitým presťahovala do Prahy a ja som teda bola v Prahe. Pozrela som sa naňho a hovorím: „Áno, Slobodná Európa bola presťahovaná, máte dobré informácie. Ale ja som robila z Bratislavy, aj keď bola Slobodná Európa v Mníchove. A teraz robím opäť z Bratislavy, hoci centrála Slobodnej Európy je presťahovaná v Prahe. Je pravda, že som do Prahy na istú dobu chodievala, ale bola som dopisovateľka z Bratislavy. A predsa, bola som v deň, keď sa to stalo, vypovedať na policajnej stanici na Lermontovovej ulici v Bratislave. Mala som záznam, že som bola ošetrená lekárom na Kramároch. Všade je dátum. Tak ako to, že sa skutok nestal? To je holý nezmysel.“ Uplynul istý čas a prišlo mi vyrozumenie. Skutok sa nestal. Hovorila som to aj vtedajšiemu ministrovi vnútra Pittnerovi a povedal mi, že mám napísať sťažnosť. Tak som mu odvetila, že nemienim celý svoj život riešiť, či ma Kríž napadol alebo nenapadol.

A čo Vladimír Mečiar? V knihe popisujete situáciu, ako sa počas diskusie v STV napriahol, že vás udrie.

Voči novinárom vystupoval príšerne. Voči novinárom, ktorí mu išli poruke, bol veľmi milý. Zdvorilo sa správal k novinárom zo Slovenskej republiky a iných médií. Tých, ktorí boli voči nemu kritickí, na verejnosti napádal. A áno, keď boli zapnuté kamery a ja som sa

ho spýtala či naozaj v Zlatej Idke (obec pri Košiciach, kde sa vtedy konalo aktívum regionálnych funkcionárov HZDS, pozn. red.) tvrdil, že ak HZDS v roku 1994 vyhrá voľby, tak prevalcuje Slovensko. V priamom prenose STV sa postavil a napriahol sa, že ma udrie. Anna Nagyová bola za kamerami. Videla som, ako mu ukazuje, nech sa ukludní, tak si sadol a upokojil sa. Takže áno, tento príbeh sa stal.

Vrátim sa ešte k situácii na pošte, keď za vami prišiel príslušník SIS. O tej ste napísali: Bola som si síce istá, že ma sledujú a teoreticky mi to neprekážalo, ale keď som bola s týmto faktom priamo konfrontovaná, nebolo mi to ani náhodou príjemné. Naozaj vám to neprekážalo?

Je to zvláštny pocit. Dala som tam dvojakoť, že mi to neprekážalo, ale vlastne mi to prekážalo. Sledovali ma aj počas totality, kedy to bolo hrozné v tom zmysle, že ste sa nemali komu sťažovať. O situácii počas mečiarizmu som napísala niekoľko kníh, alebo som to spomínala v množstve článkov. Čiže, vždy, keď prišla taká situácia, uvedomila som si, že toto by sa za totality nemohlo stať. Keď vás prenasledovala ŠtB, tak to bola ko-nečná. Buď ste ušli do zahraničia, alebo ste si boli vedomí toho, že sa niečo môže stať. Bojujete s režimom, ale režim vždy zvíťazí. Môže s vami urobiť čokoľvek – vyhodiť zo zamestnania, prinútiť okolie, aby s vami prerušili styky alebo vás aj zavrieť. Za Mečiara to bola už iná situácia. Uvedomila som si, že síce je to hrozné, ale bojujeme za demokraciu a máme šancu ten boj vyhrať. Napokon v roku 1998 Vladimír Mečiar a HZDS padlo, k moci sa dostali politické zoskupenia, ktoré naozaj nastolili úplne inú atmosféru.

Kto je kto

Oskar Fegyveres - bývalý príslušník SIS, hlavný svedok únosu Michala Kováča ml.

Róbert Remiáš - blízky priateľ Oskara Fegyveresa, robil mu na Slovensku spojku

Jaroslav Svěchota - šéf vnútorného spravodajstva SIS (tzv. kontrarozviedky)

Anna Nagyová - pravá ruka Vladimíra Mečiara, bývalá šéfka jeho sekretariátu

Anna Sámelová - súčasná riaditeľka spravodajstva a publicistiky RTVS

Milan Žitný - bezpečnostný analytik a bývalý novinár

Štefan Hríb - súčasný šéfredaktor magazínu .týždeň

Čo ste robili preto, aby ste sa vyhli sledovaniu?

Nič. Tomu sa nedá vyhnúť.

Narážam na to, že napríklad s Oskarovým otcom ste sa rozprávali v šifrách, keď ste mali pocit, že je v blízkosti SIS.

Áno, predtým, než som išla za Oskarom, zakaždým som sa stretla aj s jeho otcom. Dal mi nejaké veci, ktoré som mala Oskarovi zaniest. Napríklad, bolo až dojemné, keď mu jeho mama posielala kilo ryže, aby tam nehľadoval. No a nechcela som, aby sa siskári dozvedeli, že idem za Oskarom. Volala som Oskarovmu otcovi v dopredu dohodnutých heslách, že idem do Švajčiarska za Oskarom, či nechce niečo poslať. Bolo to preto, aby som chránila Oskara a jeho rodinu. Aj keď sme za ním išli autom, keď bol ešte v Maďarsku, tak sme sa vyhýbali siskárskym autám. Niekoľkokrát sme vo Viedni išli na červenú, pretože za nami bolo auto, ktoré nás sledovalo. Nemám dokázané, že to bolo siskárske auto, ale podľa všetkého to siskári boli. Všeličo sme vtedy zažívali. Ja som veľmi nemala čo spraviť. Viete, čo urobíte, keď vás odpočúvajú? Povedala som si, že nič zlé nerobím. Som novinárka, nie agentka tajnej služby. Odpočúvajte ma, koľko uznáte za vhodné.

„ Niekoľkokrát sme išli na červenú, pretože za nami bolo auto, ktoré nás sledovalo. “

Oskara Fegyveresa a aj Michala Kováča ml. ste v zahraničí navštívili viackrát. Spomeniem napríklad Silvestra, ktorý ste s prezidentovým synom oslávili vo viedenskej kaviarni. Povedali by ste, že váš vzťah prerástol novinársku rovinu a bol skôr osobný?

V etickom zmysle nie, novinárskej etike som sa nespreneverila. Či prerástol, či neprerástol, to neviem posúdiť. Podarilo sa mi udržať si objektivitu voči Oskarovi aj Michalovi Kováčovi ml. Novinári sa stretávajú s ľuďmi, ktorí sú svedkami nejakého trestného činu, alebo

o niečom vedia vypovedať. Keď ale vidím, že v čomsi potrebujú pomoc, nevidím dôvod, prečo im ju neposkytnúť. Kvôli tomu som pomáhala aj Oskarovi Fegyveresovi. A kvôli tomu som bola navštíviť aj Michala Kováča mladšieho vo Viedni. Vedela som, že tam je sám bez rodiny a nemôže sa odtiaľ pohnúť. Ja som vtedy do Viedne ísť mohla, tak sme s ním strávili dve hodiny na Silvestra. Ale nejde len o nich. Keď som robila reportáž v detskom domove, tak som sa starala aj o tie deti. Je to úplne normálne. Nepáči sa mi, keď robíte rozhovor so svojím, nepekne povedané “zdrojom”, a neberiete ho ako ľudskú osobnosť, ale len naozaj ako zdroj informácií. Nepáči sa mi prístup: „Ja som novinárka, ty mi vytváraš materiál, a potom na teba už kašlem.“ To sa mi naozaj nepáči, sme v prvom rade ľudia.

„ Keď vás prenasledovala ŠtB, tak to bola ko-nečná. Buď ste ušli do zahraničia, alebo... “

Keď ste v tom boli nejakým spôsobom aj emočne zainteresovaná, nekomplikovalo to vašu prácu?

Nebol to zas až taký emočný vklad, že by mi bránil sa na to objektívne pozrieť. Áno, oboch som si vážila a pokladala ich za inteligentných, slušných ľudí, ktorí hovoria pravdu. Je to cítiť aj v mojej knihe. Ale, že by to prekročilo hranicu, v ktorej strácate objektivitu, tak to nie.

Predstavme si modelovú situáciu, že som svedok únosu a chcem vás ako novinárku kontaktovať. Ako by som to mala v tom čase urobiť? SIS vtedy odpočúvala redakciám telefóny.

Kontaktoval nás Oskarov otec. Vedel, že SIS určite odpočúva telefón Slobodnej Európy, čiže nám nevolal, prišiel osobne. Práve v tom čase nebol v redakcii nikto. Bolo predpoludním a všetci sme boli na nejakých akciách. Myslím, že aj v ostatných redakciách sa novinári rozdelia, kto čo bude robiť. V redakcii bol len jeden pán, ktorý mal na starosti servis. Oskarov otec sa mu nepredstavil a povedal len, že chce hovoriť s niekým

z redaktorov. Ten môj kolega mu ukázal miestnosť, kde sedia redaktori. On tam teda išiel a položil na stôl papier, že sa s nami potrebuje súrne stretnúť a podpísal sa. Na stole môjho kolegu to ležalo týždeň. Nemyslím si, že mu povedal, ktorý stôl je koho. Kolega nechcel robiť únos, lebo sa toho bál. Ja som si ten papier prečítala ešte v ten deň a vravím, že tam je podpísaný Fegyveres, to bude nejaká Oskarova rodina. Hovorím – je to dôležité, treba tam ísť. Napísal nám, aj kde ho môžeme nájsť. Robil vtedy na trhu. Ten ďalší redaktor povedal: “Dobre, dobre,” a potom týždeň neprišiel do práce. Tak som sa spýtala ďalších, čo s tým urobíme a povedali – veď Ľuba, keď chceš, tak za ním choď. Ja som chcela a aj som išla.

„Som novinárka, nie agentka tajnej služby. Odpočúvajte ma, koľko uznáte za vhodné.“

Odhlíadnúc od Oskarovho otca, vlastného svedka únosu ste skutočne mali a dokonca ho presvedčili, aby išiel vypovedať. Po vražde Róberta Remiáša však vypovedať zo strachu o svoj život odmietol. Aká bola vtedy vaša reakcia?

Áno, to bol ten mladý muž, ku ktorému som sa dostala cez štvrtého človeka. Vonku ma oslovil jeden pán podnikateľ. Vraví mi, že známy jeho známeho má syna, ktorý videl únos. Ja som potom prišla do redakcie, toto som povedala a všetci sa na mňa pozerali. Vraj to je taká komplikovaná konštrukcia, že to nemôže byť pravda. Na to som povedala, že pokiaľ sa s tým človekom nestretnem, pokiaľ tam nepôjdem a neoverím si to, tak nemôžem povedať, či to je alebo nie je pravda. Ak to nie je pravda, tak sa mi nič nestane. Všetci sa báli, takže ani ten podnikateľ nepovedal meno, ani miesto, kde to je. Kolegovia mi povedali, tak dobre teda, tak si choď. Svedok opísal únos úplne presne. Overovala som si jeho slová z informácií, ktoré zverejnila polícia a povedal úplne všetko. Bolo teda jasné, že bol v deň únosu na ceste za Kováčovým Mercedesom a videl, ako zablokovali cestu a násilím ho vytiahli z auta.

Išlo o nejakú chybu siskárov, ktorí zablokovali auto Michala Kováča ml. Podľa všetkého plánovali zablokovať cestu tak, aby sa medzi ich a Kováčovo auto iné civilné vozidlo nedostalo, ale nepodarilo sa. Siskári sa jednoducho pomýlili. Svedok bol od začiatku veľmi prestrašený. Požiadal ma, aby som nikde neuvádzala jeho meno. Po istom čase, po zverejnení rozhovoru s týmto svedkom, ma oslovil vyšetrovateľ, že s ním potrebuje hovoriť, aby som mu dala jeho meno. Išla som za svedkom, či súhlasí. Vtedy súhlasil. Preto som policajtom jeho meno prezradila. Keď sa ale stala vražda Róberta Remiáša, tak sa úplne stiahol. S tým nemôžete nič urobiť, nemôžete ľudí nútiť. Vyšetrovanie je vyšetrovanie. Nech si s tým poradia orgány činné v trestnom konaní, ktorým novinár nie je. Ak nejaký svedok novinárovi dôveruje, novinár nesmie dôveru zneužiť. Mojm krédom vždy bolo za žiadnu cenu tú dôveru nestratiť.

Stretli ste sa s ním ešte niekedy?

Párkrát. Potom sme sa rozprávali aj bližšie. Ale keď zabili Róberta Remiáša, a hovorím, on nikdy netajil, že sa bojí, povedal, že on so všetkým končí a nech ho nekontaktujem. Tak som to absolútne rešpektovala. Či ho kontaktovala polícia a či ho vypočuli ako svedka, ma už nezaujímal.

Spomínali ste, že keď ste chceli za svedkom ísť, kolegovia vás nebrali vážne. Tiež ste spomínali kolegu, ktorý nechcel o únose písať. Nepodporovali vás vaši kolegovia?

Nie každý má vzťah k investigatívnej žurnalistike a nie každý má na to nervy. Ale nemyslím si, že by ich to zhadzovalo. Tento môj kolega, ktorý sa vyslovene bál a neprišiel do práce, na druhej strane robil výborné analytické materiály o iných témach. Nakoniec sme sa v redakcii vyprofilovali traja, štyria, ktorí sme o únose písali. Dokonca sme sa predhánali, kto bude mať lepšiu informáciu či analýzu. Bola tam veľmi správna atmosféra. Aj keď sme sa chceli tromfnúť, bolo to veľmi kolegiálne.

Ako pristupovala SIS k svedkom únosu?

To neviem. Ani to nechcem analyzovať.

Myslíte si, že sa ich snažili nejakým spôsobom – Zastrážiť?

Áno.

Ja si to myslím, ale nemám na to dôkazy. Len to, čo som zažila na vlastnej koži, a to zastrašovanie bolo. Raz mi volal v noci nejaký človek, že ak neprestanem písať o únose, tak niečo spraví mojej dcére, ktorá mala štrnásť rokov. Či bol siskár alebo nebol... Pravdepodobne bol, lebo komu inému by záležalo na tom, aby sa nepísalo o únose?

Bývalý šéf kontrarozviedky (vnútorného spravodajstva SIS, pozn. red.) Jaroslav Svěchota nazval Vladimíra Mečiara ideovým vodcom únosu. Bol ním?

Povedal to v rozhovore so mnou pre Plus 7 dní. Áno, ja som o tom presvedčená.

Ako sa robí rozhovor so šéfom kontrarozviedky, keď viete, že vás sleduje tajná služba?

Ak sa pýtate na môj pocit, ten bol veľmi zlý. Bol to jeden z najťažších rozhovorov, aké som kedy urobila. V 90 % otázkach Svěchota klamal. A ja som vedela, že klame. Vedela som aj, že on vie, že ja viem, že klame. Dávala som mu dopĺňajúce otázky a videl to na mne. Obaja sme sa tvárili, že je všetko v poriadku. Mne to prišlo ako veľmi povrchný rozhovor s človekom, ktorý si ide zachrániť kožu. Vytipoval si ma, lebo vedel,

že robím túto tému. Rozhodol sa, že niečo prezradí a niečo nie. To, že Mečiar bol ideový vodca, to vyslovil. A bola to veľká vec. Ale keď som sa pýtala na vraždu Róberta Remiáša, nepovedal vôbec nič. Niektoré veci, ktoré tvrdil a ku ktorým sa priznal, boli prevratné. Ten rozhovor veľmi zmenil situáciu, pretože človek v jeho postavení povedal o premiérovi veci, ktoré povedal. Na druhej strane mu do dnešného dňa vo svojom vnútri vyčítam, že keď už teda chcel rozhovor a chcel očistu, tak malo zaznieť všetko.

Aký bol Svěchota počas rozhovoru?

Správal sa veľmi slušne a tváril sa, že je veľmi milý a ústretový.

O rozhovore ste boli aj vypovedať. Vyšetrovateľ sa vás pýtal pomerne zvláštne otázky - napríklad, či ste Svěchotovi za rozhovor zaplatili. Prečo si myslíte, že sa vás pýtal otázky tohto typu?

To vôbec neviem. Priznám sa, že to bolo také nepríjemné, až som to zatlačila do úzadia. Ale áno, to, čo hovoríte, je pravda. Motív bol zrejme taký, že chceli, aby to vyzeralo tak, že to nie je dôveryhodné svedectvo. Ale to nie je pravda, nič mi nezaplatil. Prečo by aj mal?

Autorka: Bernadetta Čaranová

Foto: atteliér/Natália Ševčíková

ĽUBA LESNÁ

Narodila sa v roku 1954 v Bratislave. Po Nežnej revolúcii pracovala ako novinárka v Rádiu Slobodná Európa, kde sa angažovala najmä v investigatívne zavlečenia prezidentovho syna do Rakúska. Pôsobila tiež ako divadelná kritička a poradkyňa Ivety Radičovej. V čase realizácie rozhovoru pôsobí ako poradkyňa Jána Budaja na Ministerstve životného prostredia SR.

**Politická minulosť,
na ktorú sa nezabúda.**

